

ภูมิทัศน์ของงานศึกษาเกี่ยวกับชะกาดและประเด็นการวิจัยชะกาดเพื่อพัฒนาความยุติธรรมทางสังคม¹

A Landscape of Studies on Zakat and Research Agendas to Study Zakat for Development of Social Justice

ไลลา หริมเพ็ง

Laila Rimpeng

อาจารย์ผู้ช่วยสอน คณะสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหิดล

Teacher Assistant, Faculty of Social Science and Humanities, Mahidol University

บทคัดย่อ

บทความนี้มีความพยายามที่จะทำความเข้าใจว่าชะกาดสามารถลดความเหลื่อมล้ำและสร้างความยุติธรรมทางสังคม โดยการวิเคราะห์ และอภิปรายประเด็นที่ได้จากงานศึกษาเกี่ยวกับชะกาด จากการศึกษาพบว่า ภูมิทัศน์ของการศึกษาเกี่ยวกับชะกาด ประกอบด้วย ผลกระทบจากชะกาด การจัดการชะกาด การคำนวณชะกาด และความยุติธรรมทางสังคม ทั้งนี้หากมีการส่งเสริมงานด้านชะกาด การจัดการชะกาดอย่างมีประสิทธิภาพ มีการคำนวณที่ถูกต้อง จะส่งผลต่อการแก้ปัญหาความยากจน การช่วยเหลือคนด้อยโอกาสในสังคม การบริการด้านสุขภาพ และการพัฒนาความสัมพันธ์ของชุมชนทางศาสนา ซึ่งเป็นวิถีทางที่จะนำไปสู่ความยุติธรรมทางสังคมได้ ทั้งนี้แนวทางการวิจัยชะกาดเพื่อพัฒนาความยุติธรรมทางสังคม ได้แก่ 1) ศึกษาแนวทางในการส่งเสริมการจ่ายชะกาดในประเทศไทย 2) ศึกษาความสัมพันธ์เชิงสาเหตุของชะกาดในการแก้ปัญหาความยากจน 3) ถอดบทเรียนด้านการจัดการกองทุนชะกาดในต่างประเทศ 4) ศึกษาแนวคิดและหลักการการจัดสรรชะกาดของกองทุนชะกาดเพื่อสร้างความยุติธรรมทางสังคม 5) ศึกษาวิเคราะห์ชะกาดด้วยแนวคิดความยุติธรรมและความยุติธรรมทางสังคม 6) ศึกษาการนำคำสอนเกี่ยวกับชะกาดมาใช้ในบริบทปัจจุบัน และ 7) ศึกษาและพัฒนาโปรแกรมคำนวณชะกาดประเภทต่างๆ เช่น ชะกาดธุรกิจ ชะกาดปศุสัตว์ และชะกาดผลผลิตทางการเกษตร

¹ ปรับปรุงจากการนำเสนอในงานประชุมวิชาการ หัวข้อ “ปรัชญาและศาสนาในระบบการศึกษาไทย: มายากับความจริง” โดย สมาคมปรัชญาและศาสนาแห่งประเทศไทย ร่วมกับมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตขอนแก่น ระหว่างวันที่ 15-16 ธันวาคม พ.ศ. 2560

Abstract

The present article is an attempt to reach an understanding of whether zakat has potential to reduce wealth gap and realise social justice. It is an analysis and discussion of issues arising from previous studies on zakat in order to map out a landscape of the studies on zakat and propose research agendas for the development of zakat for social justice. It was found that the landscape of the studies on zakat covers zakat's impacts, management, calculation methods, including zakat and social justice. The article argues that the promotion of social justice—through poverty elimination, empowerment of the underprivileged, healthcare services, and religious communities—will be enhanced by effective zakat management. It proposes research agendas for the development of zakat for social justice as follows: 1) a study on ways to encourage zakat payment in Thailand, 2) a study on causal relationships between zakat and poverty elimination, 3) a study to obtain lessons learned about zakat management in other countries, 4) a study on concepts and principles of zakat allocation by zakat funds that promote social justice, 5) an analysis of the concepts of justice and social justice, 6) a study on how to apply religious teachings on zakat in the contemporary context, and 7) a study to develop a software to calculate different categories of zakat e.g. merchandise for business, livestock, and crops.

บทนำ

ความรู้สึกว่าระบบเศรษฐกิจและการเมืองไม่เป็นธรรม คือปัจจัยสำคัญที่ผลักดันการประท้วงทั่วโลก ในตูนีเซีย อียิปต์ และประเทศอื่นๆ ในตะวันออกกลาง ที่ประชาชนต่างโกรธเคืองที่หางานยาก และคับแค้นใจ ที่งานที่มีจำนวนน้อยนิดนั้นตกเป็นของคนที่มั่งคั่ง แม้ในอเมริกาและยุโรปสถานการณ์ดูเหมือนจะเป็นธรรมกว่า แต่ก็ยังเป็นเพียงผิวเผินเท่านั้น คนที่เรียนจบมหาวิทยาลัยที่ดีที่สุดด้วยเกรดที่ดีที่สุดมีโอกาสมากกว่าที่จะได้งานที่ดี แต่ระบบนี้ก็ยังลำเอียง เพราะครอบครัวที่ร่ำรวยส่งลูกไปโรงเรียนอนุบาล ประถม และมัธยมที่ดีที่สุด และนักเรียนเหล่านั้นก็มีโอกาสที่จะเข้ามหาวิทยาลัยชั้นนำได้มากกว่าคนอื่น ลูกหลานของคนที่ยากจนที่สุดก็มีโอกาสสูงมากที่จะรักษาความร่ำรวยไว้ได้ แต่คนชั้นล่างและชนชั้นกลางมีโอกาสน้อยมากที่จะขยับฐานะขึ้น ในอเมริกาคนที่รวยที่สุด ร้อยละ 1 กำลังครอบครองความมั่งคั่ง แต่พวกเขากลับไม่ได้มอบอะไรให้กับคน ร้อยละ 99 ในสังคมเลย (สตีกิลิส, โจเซฟ อี., 2556: 43-47) ในขณะเดียวกันผลผลิตมวลรวมในประเทศต่างๆ เพิ่มขึ้น แต่คุณภาพชีวิตของพลเมืองส่วนใหญ่กลับแย่ลง วิลกินสัน, ริชาร์ด และ พิคเก็ตต์, เคท (2555: 6) ผู้เชี่ยวชาญด้านระบาดวิทยาและสาธารณสุข สรุปผลการวิจัยของพวกเขาและนักวิจัยอีกหลายร้อยคนว่า

ความเหลื่อมล้ำทางรายได้มีความสัมพันธ์อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติกับตัวชี้วัดด้านสุขภาพและสังคมจำนวนมาก ตั้งแต่ระดับสุขภาพของปัจเจก ความไว้วางใจซึ่งกันและกันในชุมชน ไปจนถึงอัตราการฆาตกรรม อัตราการจ้องจ่า อัตราการคลอดของแม่วัยรุ่น ฯลฯ ความสัมพันธ์ระหว่างความเหลื่อมล้ำทางรายได้กับปัญหาสุขภาพและปัญหาสังคมเหล่านี้ มีความสัมพันธ์แบบเป็นเหตุเป็นผล กล่าวคือ ความเหลื่อมล้ำที่มากขึ้นส่งผลให้ปัญหาเหล่านี้รุนแรงขึ้นด้วย

ความเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจผลักดันให้ประเทศไทยเข้าสู่กลุ่มประเทศที่มีรายได้ปานกลาง ขณะที่ผลประโยชน์ในภาคการเกษตรตกอยู่กับพ่อค้าคนกลางและบริษัทขนาดใหญ่ในอุตสาหกรรมเกษตรมากกว่าเกษตรกรรายย่อย คนหลายล้านคนหลังไหลเข้าสู่เมือง แม้ว่าจะทำให้คนไทยส่วนใหญ่มีรายได้เพิ่มขึ้น และทำให้สัดส่วนของคนจนที่วัดจากเส้นความยากจนน้อยลงอย่างต่อเนื่อง แต่ความเหลื่อมล้ำด้านรายได้ระหว่างคนรวยกับคนจนกลับไม่เปลี่ยนแปลงไปมากนัก สถิติรายได้ของประชากร แบ่งตามระดับรายได้ 5 กลุ่ม พบว่า ในปี 2558 กลุ่มที่มีรายได้สูงสุดกับกลุ่ม ที่มีรายได้ต่ำสุดมีรายได้ต่างกันถึง 10.31 เท่า (ระบบฐานข้อมูลด้านสังคมและคุณภาพชีวิต, 2559: ออนไลน์) ความเหลื่อมล้ำด้านรายได้ในสังคมไทยเป็นความเหลื่อมล้ำที่ชัดเจนที่สุดในบรรดาความเหลื่อมล้ำทั้งหมด ซึ่งส่งผลต่อปัญหาความเหลื่อมล้ำด้านอื่นๆ เช่น ความเหลื่อมล้ำด้านทรัพย์สิน ด้านโครงสร้างภาษี การเข้าถึงการบริการสาธารณะ และความไม่เท่าเทียมกันด้านการแข่งขัน เหล่านี้ล้วนเป็นรากที่มาของปัญหาความอยุติธรรมทางสังคมในสังคมไทย

ในการแก้ปัญหาความเหลื่อมล้ำ สติกลิส, โจเซฟ อี. (2556: 429) เสนอว่าจะต้องใช้ระบบภาษีที่ก้าวหน้าและต้องปิดช่องโหว่ต่างๆ ที่ทำให้ระบบภาษีในความเป็นจริงไม่ก้าวหน้า ซึ่งในหลายประเทศก็ใช้วิธีการนี้แก้ไขปัญหา แต่ในทางปฏิบัติจะพบว่า ระบบภาษีบุคคลและนิติบุคคลที่ก้าวหน้านั้น มีช่องโหว่ และข้อยกเว้น จนกระทั่งคนรวยเหล่านั้นจ่ายภาษีในอัตราที่ต่ำมาก แต่คนที่จะต้องแบกรับภาษีเหล่านั้นกลับเป็นคนจนและคนชนชั้นกลาง ซึ่งระบบภาษีในประเทศไทยเองก็อยู่ในสถานการณ์เดียวกัน (สฤณี อาชวานันทกุล, 2554: 55-56) ยิ่งเป็นการซ้ำเติมให้ความเหลื่อมล้ำรุนแรงขึ้น ดังนั้นเราจึงจำเป็นต้องหาทางเลือกอื่นๆ ในการแก้ไขปัญหาความเหลื่อมล้ำนี้ต่อไป

เมื่อกลับมามองคำสอนในศาสนาอิสลาม จะพบว่าอิสลามส่งเสริมให้สร้างการเติบโตทางเศรษฐกิจและรายได้ อิสลามส่งเสริมให้มีการค้าขาย ส่งเสริมให้ลงทุนแสวงหาผลกำไร และเก็บออมสร้างความมั่งคั่ง และเมื่อมีความมั่งคั่งในหมู่ผู้ศรัทธา อิสลามก็ส่งเสริมให้คนรวยบริจาคดูแลคนยากจน² และบังคับให้จ่ายซะกาต ถือเป็นหน้าที่ของคนรวย และเป็นสิทธิของคนยากจน เป็นความยุติธรรมของคนรวยที่ได้รับความมั่งคั่ง

² ท่านอบูมุฮัมมัด กล่าวว่าให้ความว่า “คนใดรับประทานจนอิ่มท้อง แล้วปล่อยให้เพื่อนบ้านหิวโหย คนนั้นมิใช่มุสลิม”

จากพระเจ้าจึงต้องตอบแทนพระเจ้าด้วยการเชื่อฟังและจ่ายซะกาตเพื่อช่วยคนจน ดังที่อัลลอฮ์ตรัสความว่า “และในทรัพย์สินสมบัติของพวกเขา จัดไว้เป็นส่วนของผู้เอื่อยขอ และผู้ไม่เอื่อยขอ” ซึ่งบังคับแก่มุสลิมว่า “...และจะทำดีต่อบิดามารดา ญาติที่ใกล้ชิด เด็กกำพร้า และขัดสน และจงพูดจาแก่เพื่อนมนุษย์อย่างดี และจงดำรงไว้ซึ่งการละหมาด และจงชำระซะกาต” แม้ว่าดูเผินๆ แล้วซะกาตจะทำงานเหมือนระบบภาษี ซึ่งเป็นวิธีการแก้ไขปัญหาค่าความเหลื่อมล้ำที่ โจเซฟ อี. สติกลิตเซนอ แต่ Kochuyt, Thierry (2009: 102) กล่าวว่า ซะกาตไม่ใช่ภาษีเงินรายได้แต่เป็นการเก็บจากทรัพย์สินของผู้ศรัทธาในรอบปี จึงเป็นทานที่มาจากทรัพย์สินส่วนเกินจากการดำรงชีวิต ซึ่งได้กำหนดอัตราขั้นต่ำที่จะต้องจ่ายซะกาต อยู่ระหว่าง 1%-10% ของผลไม้แห้ง แกะ อูฐ หรือ โลหะเงินและทองคำ โดยอัตราพื้นฐานอยู่ที่ 2.5% ต่อปี และปัจจุบันยังรวมถึง เงินสด บัญชีเงินฝาก เงินที่ให้อืม เงินลงทุน ก็จะต้องนำมาออกซะกาตด้วย ซึ่งผู้มีสิทธิรับซะกาตมี 8 ประเภท ได้แก่ 1) คนยากจน 2) คนอนาถา 3) คนที่ทำหน้าที่ในเรื่องจัดการซะกาต 4) คนที่มีหัวใจโน้มมาสู่อิสลาม 5) ทาสและเชลย 6) คนมีหนี้สิน 7) ในหนทางของอัลลอฮ์ 8) คนที่ติดขัดในระหว่างเดินทาง³

ปัจจุบันซะกาตถูกขับเคลื่อนโดยปัจเจกบุคคลที่จ่ายซะกาตด้วยตัวเอง กลุ่มบุคคลที่จัดการซะกาตผ่านกองทุนทั้งที่อยู่ภายใต้การดูแลของรัฐและเอกชน ในบางประเทศมีการตรากฎหมายเพื่อบังคับใช้ในการเก็บรวบรวมซะกาต เช่น อินโดนีเซีย ปากีสถาน ซูดาน และเยเมน เป็นต้น หรือประเทศที่ไม่ได้ตรากฎหมายบังคับซะกาตแต่สามารถจัดการซะกาตได้อย่างดีเยี่ยม เช่น มาเลเซีย (Ali, Isahaque and Hatta, Zulkarnain A., 2014: 65) หรือประเทศที่พยายามผลักดันให้รัฐบาลตรากฎหมายเกี่ยวกับซะกาต เช่น อัลจีเรีย (Amara, Naoual Ben And Atia, Larbi, 2016: 104) และประเทศไทย (อุมา แขวงบุญ, 2553) ทั้งนี้การจัดการซะกาตในประเทศไทยส่วนใหญ่ แบ่งออกเป็น 3 ลักษณะ กล่าวคือ 1) ผู้จ่ายซะกาตคำนวณและจ่ายซะกาตไปยังผู้มีสิทธิรับซะกาตด้วยตนเอง โดยแบ่งจำนวนเงินเป็นก้อนเล็กๆ เพื่อแจกจ่ายได้อย่างเสมอภาคและทั่วถึง 2) ผู้จ่ายซะกาตจ่ายผ่านกรรมการมัสยิดหรือผู้นำทางศาสนาในชุมชน โดยผู้นำจะทำการรวบรวมซะกาตและแบ่งเป็นจำนวนเท่าๆ กันและจัดสรรให้แก่ผู้มีสิทธิได้รับในชุมชนอย่างเสมอภาค และ 3) ผู้จ่ายซะกาตจ่ายผ่านกองทุนซะกาต โดยหลายกองทุนจะจัดสรรซะกาตในลักษณะสงเคราะห์ให้แก่ผู้มีสิทธิรับซะกาต จัดตั้งเป็นกองทุนเพื่อจัดสรรเป็นทุนการศึกษาให้แก่เด็กกำพร้า เด็กที่ผู้ปกครองขัดสนหรือยากจน หรือนำไปใช้ในการสร้างโรงเรียน หรือให้เปล่าและให้อืมในการนำไปลงทุนเพื่อประกอบอาชีพ หรือลงทุนต่อยอดการทำธุรกิจ ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับความเหมาะสม ทั้งนี้เห็นได้ว่าโดยหลักการแล้วซะกาตสามารถมีส่วนช่วยในการลดความเหลื่อมล้ำและสร้างความยุติธรรมทางสังคมได้ ดังนั้น การวิเคราะห์ และอภิปรายประเด็นที่พบจากงานศึกษาซะกาต จะทำให้ทราบถึงภูมิทัศน์ของการศึกษาซะกาต และสามารถเสนอแนวทางการวิจัยซะกาตเพื่อเติมเต็มงานศึกษาซะกาตและพัฒนาความยุติธรรมทางสังคมต่อไป

³ อัลกุรอาน (9: 60)

1. ภูมิทัศน์ของการศึกษาเกี่ยวกับชะกาต

จากงานศึกษาเกี่ยวกับชะกาตทั้งในและต่างประเทศ ปรากฏภูมิทัศน์ของงานศึกษาเกี่ยวกับชะกาต ประกอบด้วย ผลกระทบจากชะกาต การจัดการชะกาต การคำนวณชะกาต และความยุติธรรมทางสังคม โดยมีรายละเอียดและข้ออภิปรายดังต่อไปนี้

1.1 ผลกระทบจากชะกาต

งานศึกษาเกี่ยวกับผลกระทบจากชะกาต และกองทุนชะกาตมีหลายประการ เช่น การลดปัญหาความยากจน การกระจายรายได้ และสามารถใช้เป็นดัชนีชี้วัดการเติบโตทางเศรษฐกิจ การบริการด้านสุขภาพที่เป็นผลมาจากกองทุนชะกาต การพัฒนาความสัมพันธ์ของชุมชนทางศาสนาเพื่อความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันของชุมชน โดยมีรายละเอียดดังต่อไปนี้

1.1.1 ชะกาตสามารถช่วยลดปัญหาความยากจน และการกระจายรายได้ Abdelbaki, Hisham H. (2013) พบว่า ชะกาตสามารถจัดความยากจนและสร้างความยุติธรรมในการกระจายรายได้และความมั่งคั่งในประเทศบาห์เรน และ Ali, Isahaque and Hatta, Zulkarnain A. (2014) ที่ศึกษาชะกาตในฐานะที่เป็นกลไกในการลดความยากจนในชุมชนมุสลิม โดยศึกษาในบังกลาเทศ มาเลเซีย และอินโดนีเซีย ซึ่งผู้วิจัยอ้างสถิติประชากรที่อยู่ใต้เส้นความยากจนของ World Bank ปี 2010 ซึ่งประเทศมาเลเซียมีคนยากจน จำนวน 3.7% อินโดนีเซีย 13% และบังกลาเทศ 45% ในงานวิจัยพบว่า การจัดการชะกาตของมาเลเซียนั้น จัดการผ่านกองทุนชะกาตที่อยู่ภายใต้การควบคุมของรัฐบาล ชื่อว่า Pusat Urus Zakat (PUZ) โดยอยู่ภายใต้การดูแลของผู้นำแต่ละรัฐ โดยมาเลเซียถือได้ว่าเป็นหนึ่งในประเทศที่โดดเด่นและยอดเยี่ยมในการรวบรวมและจัดสรรชะกาตเมื่อเทียบกับประเทศมุสลิมอื่นๆ และสามารถพัฒนาประเทศช่วยลดความยากจนได้อย่างประสบความสำเร็จ (Lubis et al., 2011 อ้างถึงใน Ali, Isahaque and Hatta, Zulkarnain A, 2014) อย่างไรก็ตามจำนวนชะกาตที่รวบรวมได้ยังน้อย เช่น ในปี 2009 ชะกาตที่รวบรวมได้อยู่ที่ 0.4 พันล้านเหรียญสหรัฐ เมื่อเทียบกับภาษีที่รวบรวมได้ทั้งสิ้น 37,277 ล้านเหรียญสหรัฐ ซึ่ง Ali, Isahaque and Hatta, Zulkarnain A. จึงเสนอให้มีการบังคับจัดเก็บชะกาตเหมือนกับการจัดเก็บภาษี ส่วนอินโดนีเซียมีแผนการลดความยากจนอย่างมีประสิทธิภาพโดยมีการจัดการชะกาตผ่านกองทุนของรัฐ 2 กองทุนด้วยกัน คือ LAZNAS และ BAZNAS โดยชะกาตถือเป็นเครื่องมือสำคัญที่จะลดความยากจนของประชาชนในอินโดนีเซีย ซึ่งกองทุนทั้งสองแห่งสามารถรวบรวมชะกาตเพิ่มขึ้นอย่างมีนัยสำคัญต่อเนื่องหลายปี เช่น ในปี 2002 รวบรวมได้ 8.4 ล้านเหรียญสหรัฐ และในปี 2006 รวบรวมได้ 43.9 ล้านเหรียญสหรัฐ ซึ่งมีการเติบโตเฉลี่ยต่อปี 51.65% (ระหว่างปี 2002-2006) ส่วนประเทศบังกลาเทศ พบว่า ไม่ได้มีการวางแผนที่จะลดความยากจนด้วยชะกาต

เลย (เปอร์เซ็นต์ความยากจนจึงสูง) อย่างไรก็ตาม งานชิ้นนี้ยังขาดน้ำหนัก เนื่องจากการนำสถิติประชากรที่อยู่ใต้เส้นความยากจนของ World Bank มาเป็นตัวชี้วัดว่าประเทศมีประชากรที่ยากจน เพราะไม่มีการจัดการชะกาดโดยรัฐบาล หรือไม่มีการจัดการที่ดีนั้น ดูเหมือนว่าจะไม่สามารถเชื่อมโยงให้ถึงกันได้ ทั้งนี้ ปัญหาความยากจนของแต่ละประเทศอาจเป็นผลมาจากปัจจัยอื่นๆ เช่น ความผันผวนทางการเมือง และนโยบายด้านเศรษฐกิจของประเทศนั้นๆ และในงานของ Ashraf, Ali and Hassan, M. Kabir (2013) เสนอโมเดลการบรรเทาความยากจนแบบบูรณาการอิสลาม ซึ่งส่วนหนึ่งของรูปแบบการบรรเทาความยากจนในงานชิ้นนี้ คือ กองทุนชะกาด และกองทุนวะกัฟ ซึ่งกองทุนชะกาดจะช่วยในการเติมเต็มการบริโภคขั้นพื้นฐานและความต้องการด้านเงินทุน ส่วนกองทุนวะกัฟจะช่วยในเรื่องแหล่งทุน และทุนหมุนเวียน ซึ่งในงานชิ้นนี้เสนอรูปแบบการจัดการโดย NGO ซึ่งโมเดลการจัดการกองทุนชะกาดที่น่าเสนอมีความน่าสนใจ และสามารถนำไปประยุกต์ใช้ในพื้นที่ต่างๆ ได้ (ดูโมเดล หน้า 239 ในบทความฉบับเต็ม) ส่วนที่น่าสนใจในการทำงานของชะกาดที่เกี่ยวข้องกับประเด็นทางเศรษฐกิจอีกประเด็นหนึ่ง คือ ชะกาดสามารถเป็นตัวชี้วัดการเติบโตทางเศรษฐกิจได้ โดย Sarea, Adel (2012) เสนอว่าเมื่อมีการจ่ายชะกาด ระดับของการเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจจะสูงขึ้นและลดลงในทางกลับกัน

1.1.2 การบริการด้านสุขภาพ Latief, Hilman (2010) ศึกษาเรื่อง *บทบัญญัติด้านสุขภาพสำหรับคนยากจน การช่วยเหลือของอิสลามและการเติบโตของคลินิกการกุศลในอินโดนีเซีย* พบว่า คลินิกการกุศลอิสลามในอินโดนีเซียริเริ่มการก่อตั้งโดยชุมชนและองค์กรชะกาด ซึ่งครอบคลุมที่ยากจนทั้งในเมืองและชนบทสามารถเข้าถึงการให้บริการสุขภาพที่มีคุณภาพได้อย่างกว้างขวางมากขึ้น ทั้งนี้องค์กรชะกาดและคลินิกการกุศลเหล่านี้ได้รับการสนับสนุนจากสังคมและรัฐบาลอย่างมาก โดยมีการฟื้นฟูองค์กรชะกาดและการกุศลในอิสลามที่ทำให้ครอบครัวคนยากจนและรัฐวิสาหกิจขนาดเล็กสามารถเข้าถึงความช่วยเหลือทางการแพทย์ได้ฟรีหรือราคาถูกลง ซึ่งสะท้อนให้เห็นถึงความพยายามของชนชั้นกลางของมุสลิมในอินโดนีเซียในการให้ความหมายวาทกรรมอิสลามไปในทางสวัสดิการทางสังคมอย่างเป็นรูปธรรมมากขึ้น และการเติบโตของคลินิกการกุศลมีมากขึ้น

1.1.3 การพัฒนาความสัมพันธ์ของชุมชนทางศาสนาเพื่อความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันของชุมชนในงานของ Kochuyt, Thierry (2009) ซึ่งทำการศึกษาเรื่อง *พระเจ้า ของขวัญ และคนยากจน การกุศลในอิสลาม* ผู้เขียนนำแนวคิดของ Mauss มาใช้ในการวิเคราะห์บทบาทของตัวแสดงในการจ่ายชะกาด Thierry วิเคราะห์และพัฒนาเป็นโมเดล Triadic Reciprocity ประกอบด้วย 1) ผู้รับชะกาด 2) ผู้บริจาค และ 3) พระเจ้า ในฐานะที่เป็นผู้ให้รางวัลตอบแทนความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน ซึ่งบทความชิ้นนี้ มีวิธีการศึกษาที่น่าสนใจ ผู้วิจัยวิเคราะห์ชะกาดในฐานะของขวัญ ตามทฤษฎีของ Mauss เป็นการนำเอาทฤษฎีข้างนอก (ศาสนา) มาพิจารณาคำสอนและพิธีกรรมทางศาสนา ซึ่งทำให้เข้าใจชะกาดในอีกมุมมองหนึ่ง

งานศึกษาเกี่ยวกับผลกระทบของชะกาดที่กล่าวมาข้างต้น ทำให้เห็นประโยชน์ของชะกาดในแง่การช่วยเหลือคนด้อยโอกาสในสังคม การบริการด้านสุขภาพ และการพัฒนาความสัมพันธ์ของชุมชนทางศาสนา อย่างไรก็ตาม ในประเด็นการแก้ปัญหาความยากจน ยังต้องมีการศึกษาให้รัดกุม และแสดงให้เห็นถึงความสัมพันธ์เชิงสาเหตุมากยิ่งขึ้นว่าชะกาดสามารถแก้ปัญหาความยากจนได้จริง อีกทั้งยังทำให้เราเห็นวิธีการศึกษาชะกาดที่น่าสนใจในอีกแนวทางหนึ่ง

1.2. การจัดการชะกาด

จากการศึกษางานศึกษาเกี่ยวกับการจัดการชะกาดในพื้นที่ต่าง ๆ ซึ่งส่วนใหญ่จะแสดงให้เห็นถึงปัญหาในการบริหารจัดการในประเด็นต่างๆ หลายประเด็น ดังนี้

1.2.1 ขาดความรู้ที่จำเป็น กล่าวคือ 1) ความรู้เกี่ยวกับหลักการชะกาด เช่น มุสลิมในจังหวัดสตูลยังขาดความรู้เกี่ยวกับผู้ใดที่ถูกกำหนดให้เป็นผู้จัดเก็บชะกาด (รัฐ อิหม่าม หรือเจ้าของทรัพย์สิน) ทรัพย์สินประเภทใดบ้างที่จะต้องจ่ายชะกาด และผู้ใดบ้างมีสิทธิในการรับชะกาด (ศุภชัย สมันตรัฐ, 2548) และชาวไทยมุสลิมในพื้นที่องค์การบริหารส่วนตำบลสะกอมรู้หลักการชะกาดและเข้าใจว่าชะกาดเป็นส่วนหนึ่งของระบบสวัสดิการสังคม ช่วยแก้ปัญหาความเหลื่อมล้ำ ช่วยเหลือผู้มีฐานะด้อยกว่าในสังคม แต่มีบางส่วนกลับไม่จ่ายชะกาดทรัพย์สิน (อับดุลอาซิซ สาเมาะ, 2554) 2) ความรู้เกี่ยวกับการบริหารจัดการองค์กรชะกาดโดยผู้นำศาสนาและคนในชุมชนไม่เข้าใจเกี่ยวกับการบริหารจัดการชะกาดอย่างเป็นระบบ (สุนทร วงศ์หมัดทอง, 2548) 3) ความรู้เกี่ยวกับการคำนวณชะกาดประเภทต่างๆ โดยผู้นำศาสนาไม่ค่อยมีความรู้เกี่ยวกับหลักการและการคำนวณชะกาดการคำนวณของการทำธุรกิจที่เกิดขึ้นในชุมชน (สุนทร วงศ์หมัดทอง, 2548) ซึ่งมีมุสลิมบางส่วนไม่จ่ายชะกาดทรัพย์สิน เนื่องจากไม่มีความรู้เกี่ยวกับการคำนวณชะกาดประเภทต่างๆ (อับดุลอาซิซ สาเมาะ, 2554)

1.2.2 ปัญหาการจัดการด้านคนหรือคณะทำงาน ในการบริหารจัดการชะกาด ปรากฏข้อถกเถียงกันเรื่องการแต่งตั้งผู้จัดเก็บชะกาด (อามิล) ว่าในประเทศไทยไม่ใช่ประเทศมุสลิม จึงไม่สามารถแต่งตั้งอามิลที่ต้องถูกแต่งตั้งโดยผู้ปกครอง เหมือนกับในสมัยนบีมุฮัมมัดได้ จึงทำให้เจ้าของทรัพย์สินดำเนินการคำนวณชะกาด และแจกจ่ายด้วยตนเอง ส่วนองค์กรที่ดำเนินงานในปัจจุบัน เช่น ธนาคารอิสลามแห่งประเทศไทย มูลนิธิต่างๆ (อูมา แขวงบุญ, 2553) กองทุนชะกาด และคณะกรรมการมัสยิด (อับดุลอาซิซ สาเมาะ, 2554) ซึ่งบางส่วนไม่เป็นที่ยอมรับเนื่องจากข้อถกเถียงเรื่องการแต่งตั้งผู้จัดเก็บชะกาดข้างต้น อีกทั้งยังขาดความน่าเชื่อถือ ไม่โปร่งใส เมื่อจ่ายให้แก่องค์กรเก็บชะกาดแล้ว เกรงว่าทางองค์กรจะนำไปใช้ผิดเป้าหมาย (สุนทร วงศ์หมัดทอง, 2548) ซึ่งในอินโดนีเซีย มีการจัดการชะกาดผ่านกองทุนของรัฐ 2 กองทุนด้วยกัน ซึ่ง

ในอดีตก็มีปัญหาทุจริตเช่นเดียวกัน ทำให้ความน่าเชื่อถือลดลง (Ali, Isahaque and Hatta, Zulkarnain A, 2014)

1.2.3 ปัญหาวิธีการจัดการชะกาศที่ไม่เป็นระบบ และไม่โปร่งใส ขาดความชัดเจนด้านนโยบายและแผนงานที่จะนำไปสู่การปฏิบัติ (อุมา แขวงบุญ, 2553) ทรัพย์สินชะกาศตกอยู่เฉพาะกลุ่มที่มีความสัมพันธ์กับกรรมการบริหารชะกาศ บางแห่งบัญชีการเก็บและแจกจ่ายไม่ชัดเจนและไม่เป็นปัจจุบัน (สุนทร วงศ์หมัดทอง, 2548) แม้ว่าธนาคารอิสลามแห่งประเทศไทยมีการจัดการโดยมีบัญชีชะกาศ ซึ่งเจ้าของทรัพย์สินสามารถจ่ายชะกาศสมทบเข้าบัญชีได้ทุกสาขา แต่การเก็บชะกาศของธนาคารหรือมูลนิธิ เป็นไปตามความสมัครใจของผู้จ่ายว่าจะเลือกจ่ายชะกาศผ่านธนาคารหรือมูลนิธิหรือไม่ อีกทั้งการจัดสรรให้แก่ผู้มีสิทธิรับชะกาศไม่ทั่วถึง ลำช้า และไม่เป็นธรรม (อุมา แขวงบุญ, 2553) กองทุนชะกาศที่จัดตั้งขึ้นเป็นนิติบุคคลมีการเลือกปฏิบัติและมีลักษณะการบริหารจัดการชะกาศที่แตกต่างกัน เช่น การวางนโยบายการเก็บและการจัดสรรชะกาศ จึงส่งผลให้เกิดความไม่เป็นเอกภาพต่อการกระจายทรัพย์สินชะกาศของชุมชนมุสลิม (อุมา แขวงบุญ, 2553) ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ กนกวรรณ ยี่หวังเจริญ (2555) พบว่าปัญหาการจัดการชะกาศที่ไม่เป็นระบบ จะทำให้ชะกาศไม่สามารถกระจายรายได้ได้อย่างทั่วถึง การกระจายชะกาศในแต่ละพื้นที่อาจจะไม่ครอบคลุมผู้ที่ต้องการชะกาศที่แท้จริง เช่น ภาคใต้ตอนล่าง และภาคเหนือมีระดับชะกาศที่เป็นไปได้ไม่เพียงพอในการยกระดับคุณภาพชีวิตของผู้ที่มีฐานะยากจนที่มีสิทธิรับชะกาศ ในขณะที่ภูมิภาคอื่นอาจมีเงินชะกาศในเขตเทศบาลหรือนอกเขตเทศบาลในภูมิภาคเดียวกันมีชะกาศส่วนเกินอยู่ ซึ่งหากมีการโอนถ่ายชะกาศ ระหว่างกันได้ ก็จะสามารถบรรเทาปัญหาความยากจนได้ในระดับหนึ่ง จึงต้องการให้มีการตราพระราชบัญญัติส่งเสริมกิจการกองทุนชะกาศขึ้น เช่นเดียวกับประเทศอัลจีเรีย และงานวิจัยของ Abdelbaki, Hisham H. (2013) ที่เสนอว่าหากจะทำให้ชะกาศสามารถลดความยากจนได้จะต้องมีการบังคับใช้กฎหมายเพื่อรวบรวมชะกาศจากทุกภาคส่วนในประเทศบารห์เรน ทั้งองค์กร กองทุนชะกาศ และบุคคลที่มีสิทธิจ่ายชะกาศ และในการดูแลระบบกองทุนชะกาศจะต้องแยกแยะระหว่างกองทุนชะกาศ และกองทุนการกุศลอื่นๆให้ชัดเจน ทั้งนี้เพื่อการแจกจ่ายชะกาศให้กับผู้มีสิทธิรับทั้งแปดประเภทได้อย่างถูกต้อง และ Ali, Isahaque and Hatta, Zulkarnain A. (2014) ที่เสนอให้บังกลาเทศ และมาเลเซียตรากฎหมายบังคับในการจ่ายชะกาศดังเช่นประเทศอินโดนีเซีย ในประเทศไทยกฎหมายที่นำมาใช้ในการจัดการชะกาศ คือ พระราชบัญญัติธนาคารอิสลามแห่งประเทศไทย พ.ศ. 2545 มาตรา 4 แต่กลับมีกฎหมายว่าด้วยเรื่องอำนาจบริหารที่แตกต่างกันตามพระราชบัญญัติการจัดการองค์กรศาสนาอิสลามแห่งประเทศไทย (อุมา แขวงบุญ, 2553) จึงมีความทับซ้อนในเรื่องอำนาจ และไม่สามารถบังคับใช้ได้อย่างมีประสิทธิภาพ

1.3. การคำนวณชะกาด

การวิจัยเกี่ยวกับวิธีการคำนวณชะกาดของ อาหะมะ กือโด (2557) ศึกษาเรื่องชะกาดธุรกิจและการปฏิบัติของสหกรณ์อิสลามในจังหวัดนราธิวาส พบว่า 1) วิธีการคำนวณชะกาดธุรกิจที่ถูกต้องตามหลักการศาสนาอิสลาม ไม่ต้องนับมูลค่าของทรัพย์สินที่เป็นเครื่องมือ อุปกรณ์ที่ใช้ในการดำเนินธุรกิจ เมื่อครบรอบปีของการครอบครองพิกัดจะต้องจ่ายชะกาด โดยให้รวมมูลค่าทรัพย์สินทางการค้าทั้งหมด (ต้นทุนกำไร สินค้าคงคลัง และลูกหนี้ที่คาดว่าจะได้คืน) แล้วนำมาจ่ายชะกาดร้อยละ 2.5 ส่วนหนี้สินที่เพิ่งต้องชำระแก่ผู้อื่นให้หักออก แล้วจ่ายชะกาดในส่วนที่เหลือ 2) ธุรกิจเฉพาะฤดูกาลหรือเฉพาะกิจ จะไม่ใช้เงื่อนไขการครบรอบปี เมื่อขายสินค้าหมด หรือสิ้นสุดฤดูกาลแล้ว ให้คำนวณชะกาดทันที 3) สหกรณ์อิสลามในจังหวัดนราธิวาสจ่ายชะกาดร้อยละ 27.28 ไม่จ่ายร้อยละ 72.72 4) สหกรณ์ที่จ่ายชะกาดมีวิธีการคำนวณแตกต่างกัน ซึ่งบางสหกรณ์คำนวณไม่ถูกต้อง 5) มีดำเนินการแจกจ่ายชะกาดให้แก่กลุ่มบุคคลที่มีสิทธิรับชะกาดตามที่ได้ศาสนาได้บัญญัติไว้ในอัลกุรอาน ทั้งนี้งานศึกษาเกี่ยวกับการคำนวณชะกาดมีเพียงเรื่องเดียว ทั้งที่ทรัพย์สินที่จะต้องนำมาจ่ายชะกาดมีหลายประเภท อีกทั้งปัจจุบันมีอาชีพใหม่ๆ เกิดขึ้น ดังนั้นจึงควรมีการศึกษาวิจัยการคำนวณชะกาดในประเภทต่างๆ เพิ่มขึ้น และควรพัฒนาเป็นโปรแกรมคำนวณชะกาดที่สามารถใช้ได้สะดวกยิ่งขึ้น

1.4. ความยุติธรรมทางสังคม

งานศึกษาเกี่ยวกับชะกาดในประเด็นความยุติธรรมทางสังคมโดยตรงมีอยู่ไม่มากนัก แต่บางงานที่ศึกษาชะกาดจะพูดถึงประโยชน์ของชะกาดว่าช่วยสร้างความยุติธรรมทางสังคมได้ และในงานที่ศึกษาความยุติธรรมทางสังคมในอิสลามก็มักจะกล่าวถึงชะกาดอยู่เสมอ ดังในงานของ Etzioni, Amitai (2013) ที่ศึกษาสิทธิทางเศรษฐกิจสังคม: สานเสวนากับอิสลาม โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อสนทนาข้ามวัฒนธรรมเกี่ยวกับความยุติธรรมทางสังคมระหว่างโลกมุสลิมและตะวันตก ส่วนหนึ่งในการกล่าวถึงความยุติธรรมทางสังคมในบริบทของมุสลิมได้ยกหลักการอิสลามเรื่องชะกาด และกล่าวว่าชะกาดเป็นความรับผิดชอบต่อชุมชน เป็นภาระผูกพันของศาสนิกที่ดีที่จะต้องช่วยเหลือผู้ที่ยากจน โดยชะกาดเป็นหน้าที่ของคนมั่งคั่งและเป็นสิทธิของผู้ที่มีความต้องการ ในทางจิตวิญญาณชะกาด คือ การขัดเกลาจิตใจ ชำระบาป และเป็นการทำให้บริสุทธิ์แก่ผู้ที่จ่าย Al Matar, Fatima (2015) ศึกษาเรื่อง ชะกาดกับการเก็บภาษี: ประเด็นความยุติธรรมทางสังคมและการกระจายความมั่งคั่ง ซึ่งเป็นงานที่ศึกษาชะกาดในประเด็นความยุติธรรมทางสังคมโดยตรง พบว่าชะกาดช่วยลดความไม่เท่าเทียมกันของรายได้ โดยลดช่องว่างระหว่างคนรวยกับคนจนและจะเพิ่มกำลังซื้อของคนจน แต่มีข้อจำกัดในแง่ของผู้ได้รับผลประโยชน์ และการกันคนที่ไม่ใช่มุสลิมให้ได้รับชะกาด หากพื้นที่ใดไม่ใช้กฎหมายบังคับจะมีอัตราการจ่ายที่ต่ำ เช่น ประเทศคูเวต และเปิดโอกาสให้ผู้จ่ายเลือกผู้รับเอง ทำให้ผู้จ่าย

จำนวนมากจ่ายให้กับคนใกล้ชิด ซึ่งการช่วยเหลือคนยากจนด้วยชะกาดนี้จะมีประสิทธิภาพมากขึ้นหากมีการจัดสรรไปยังบุคคลและชุมชนที่มีสิทธิสมควรจะได้รับ และการปิดประตูการอภิชาติ (การวินิจฉัยไตร่ตรอง) ทำให้ไม่เกิดนวัตกรรมใหม่ๆ ของชะกาด เช่น การขยายขอบเขตของผู้รับ หรือการปฏิรูปผู้ได้รับผลประโยชน์ (ชะกาด) จึงทำให้ชะกาดไม่สามารถอยู่ในรูปแบบที่เหมาะสมกับปัจจุบันได้ กลายเป็นแค่ระบบสวัสดิการเพียงอย่างเดียว ซึ่งก็สามารถใช้เงินภาษีของรัฐบาลได้ ซึ่งมีข้อสังเกตที่ผู้เขียนกล่าวถึงข้อจำกัดของชะกาด คือ ไม่อนุญาตให้มีการวินิจฉัยไตร่ตรอง ทำให้นักวิชาการไม่สามารถประยุกต์ใช้ชะกาดในบริบทสังคมปัจจุบันได้ ซึ่งดังกล่าวไม่ได้หมายความว่าไม่อนุญาตให้ใครวินิจฉัยประเด็นใหม่ แต่เป็นการไม่อนุญาตให้ไปหาหลักพื้นฐานทางศาสนบัญญัติแบบอื่นนอกจากที่ผู้นำสำนักคิดได้ทำไว้ ทั้งนี้เราจะเห็นว่า การวินิจฉัยประเด็นใหม่มีมาต่อเนื่องตลอด รวมทั้งประเด็นผู้มีสิทธิรับชะกาดด้วย จะเห็นได้ว่าการวินิจฉัยใหม่ว่า “ในหนทางของอัลลอฮ์” ที่ในอดีต หมายถึงเอาทรัพย์สินมาใช้ในการทำสงคราม แต่ปัจจุบันมีการอธิบายว่าสามารถหมายถึง การจ่ายชะกาดเพื่อสร้างมัสยิด มูลนิธิทางศาสนา โรงเรียน องค์กรการกุศล โรงพยาบาล โครงการสาธารณะ หรือการบรรเทาสาธารณภัยทั่วโลก และ “ผู้เดินทาง” หมายถึง ผู้อพยพ และผู้ลี้ภัยด้วย Nanji, Azim (2012) นำเสนอประเด็นชะกาด การศรัทธา และการให้ในบริบทมุสลิม เป็นอีกหนึ่งงานหนึ่งที่ศึกษาชะกาดในแง่ความยุติธรรมทางสังคมโดยตรง เขากล่าวว่า นักปรัชญาและนักจริยศาสตร์มุสลิมในอดีตเน้นย้ำถึงความจำเป็นของรัฐและสังคมที่ต้องคำนึงถึงความต้องการของคนยากจนและคนด้อยโอกาส ซึ่งทรัพยากรจะถูกกระจายไปตามความต้องการ และการกระทำนี้ก็มีนัยสำคัญทางศีลธรรม ซึ่ง Nanji, Azim เสนอว่าในบริบทสังคมมุสลิมสมัยใหม่ที่กระจายอยู่ทั่วโลก จะต้องพัฒนามิติศาสนา เช่น ชะกาด และเคาะตะเกาะฮ์⁴ ซึ่งมีโอกาสที่จะเสนอมุมมองใหม่ที่เกี่ยวข้องกับสวัสดิการทางสังคม หลักการกุศลในสังคมมุสลิม และพฤติกรรมทางเศรษฐกิจ และนำไปใช้ในหลายส่วน เช่น การปรับปรุงสภาพสังคม การให้ทุนการศึกษา แก่นักเรียนที่ขาดแคลน และโครงการกองทุนสวัสดิการ ดังนั้นจึงมีการเสนอให้นำคำสอนจากอัลกุรอานมาใช้ในการช่วยเหลือสังคม มาประยุกต์ในการก่อตั้งเป็นองค์กรเพื่อช่วยคนยากจน คนขัดสนทั่วโลก และพัฒนาความร่วมมือกับกลุ่มอื่นๆ เพื่อส่งเสริมและพัฒนาสังคม ผู้หญิง เด็กยากจน คนว่างงาน ผู้ลี้ภัยจากสงคราม และผู้ที่ตกเป็นเหยื่อจากความรุนแรง

งานศึกษาเกี่ยวกับชะกาดในแง่ความยุติธรรมทางสังคมให้ความสำคัญกับการประยุกต์คำสอนทางศาสนาไปใช้ในบริบทปัจจุบัน สร้างอุดมการณ์ของพรรคการเมือง การพัฒนาสวัสดิการสังคม และสนับสนุนให้บูรณาการชะกาดเข้ากับนโยบายภาษีของรัฐ และแสดงให้เห็นว่าชะกาดมีแง่มุมของความยุติธรรมทางสังคม แต่ยังไม่ปรากฏงานใดที่ทำการวิเคราะห์ชะกาดด้วยแนวคิดความยุติธรรมและความยุติธรรมทางสังคมโดยตรง และยังไม่ชัดเจนว่าในทางปฏิบัติชะกาดไปสู่การสร้างความยุติธรรมทางสังคมอย่างไร

⁴ ทานอาสา

2. แนวทางการวิจัยชะกาดเพื่อการพัฒนา

จากภูมิทัศน์ของงานศึกษาเกี่ยวกับชะกาดข้างต้น ผู้วิจัยมีข้อสังเกตและข้อเสนอแนะเพื่อเป็นแนวทางในการวิจัยชะกาดเพื่อการพัฒนาต่อไป ดังต่อไปนี้

2.1 งานศึกษาเกี่ยวกับผลกระทบของชะกาดที่กล่าวมาข้างต้น ทำให้เห็นประโยชน์ของชะกาดในแง่การช่วยเหลือคนด้อยโอกาสในสังคม การบริการด้านสุขภาพ และการพัฒนาความสัมพันธ์ของชุมชนทางศาสนา อย่างไรก็ตาม ในประเด็นการแก้ปัญหาความยากจน ยังต้องมีการศึกษาให้รัดกุม และแสดงให้เห็นถึงความสัมพันธ์เชิงสาเหตุมากยิ่งขึ้นว่าชะกาดสามารถแก้ปัญหาความยากจนได้จริง อีกทั้งยังทำให้เราเห็นวิธีการศึกษาชะกาดที่น่าสนใจคือการนำทฤษฎีข้างนอกศาสนามาศึกษามิติทางศาสนา ซึ่งเป็นการทำให้มุสลิมและต่างศาสนิกเข้าใจชะกาดในมุมมองใหม่

2.2 งานศึกษาเกี่ยวกับการจัดการชะกาด มีข้อสังเกตที่สำคัญ คือ งานวิจัยเกี่ยวกับชะกาดในประเทศไทยเกือบทั้งหมดเกี่ยวกับการจัดการชะกาดทั้งสิ้น และผลการวิจัยโดยรวมพบปัญหา ได้แก่ การจัดการชะกาดยังไม่เป็นระบบและขาดประสิทธิภาพ ขาดความรู้ที่จำเป็น ส่วนใหญ่เจ้าของทรัพย์สินดำเนินการคำนวณชะกาด และแจกจ่ายด้วยตนเอง การจัดเก็บชะกาดจึงเป็นไปตามความสมัครใจของผู้จ่าย ส่วนองค์กรที่ดำเนินงานในปัจจุบัน จัดสรรให้แก่ผู้มีสิทธิรับชะกาดไม่ทั่วถึง ลำช้า และไม่เป็นธรรม และกฎหมายให้อำนาจที่ทับซ้อนกันระหว่างพระราชบัญญัติการจัดการองค์กรศาสนาอิสลามแห่งประเทศไทยและพระราชบัญญัติธนาคารอิสลามแห่งประเทศไทย อีกทั้งยังพบว่า มีผู้ไม่จ่ายชะกาดจำนวนมาก ดังนั้นสิ่งที่ควรศึกษาวิจัยเพิ่มเติม คือ แนวทางในการส่งเสริมการจ่ายชะกาดในประเทศไทย และการถอดบทเรียนด้านการจัดการกองทุนชะกาดในต่างประเทศ และศึกษาแนวคิดและหลักการการจัดสรรชะกาดของกองทุนชะกาดที่สร้างคุณประโยชน์ทางสังคม

2.3 งานศึกษาเกี่ยวกับการคำนวณชะกาดมีเพียงเรื่องเดียว ทั้งที่ทรัพย์สินที่จะต้องนำมาจ่ายชะกาดมีหลายประเภท อีกทั้งปัจจุบันมีอาชีพใหม่ๆ เกิดขึ้น ดังนั้นจึงควรมีการศึกษาวิจัยการคำนวณชะกาดในประเภทต่างๆ เพิ่มขึ้น และควรพัฒนาเป็นโปรแกรมคำนวณชะกาดสำเร็จรูปสามารถใช้ได้สะดวกยิ่งขึ้น อีกประเด็นที่น่ากังวล คือ การไม่จ่ายชะกาดของสหกรณ์อิสลามในจังหวัดนราธิวาสมีมาก (72.72%)

2.4 งานศึกษาเกี่ยวกับชะกาดในแง่ความยุติธรรมทางสังคมข้างต้นให้ความสำคัญกับการประยุกต์คำสอนทางศาสนาไปใช้ในบริบทปัจจุบัน การสร้างอุดมการณ์ของพรรคการเมือง การพัฒนาสวัสดิการสังคม และสนับสนุนให้บูรณาการชะกาดเข้ากับนโยบายภาครัฐ และแสดงให้เห็นว่าชะกาดมีแง่มุมของความยุติธรรมทางสังคม

2.5 ปัญหาความยุติธรรมทางสังคมเป็นปัญหาเชิงโครงสร้าง การนำคำสอนชะกามาช่วยในการแก้ปัญหาดังกล่าวจึงยังไม่เพียงพอ และมีข้อจำกัด จึงต้องมีการนำคำสอนมาสู่การปฏิบัติการทางสังคมให้มากขึ้น มีการจัดการชะกาตอย่างเป็นระบบ ดังนั้นจึงควรทำวิจัยเพื่อพัฒนาระบบการจัดสรรชะกาตให้มีประสิทธิภาพและเป็นธรรม และนำไปใช้ทั่วประเทศ และเพื่อเป็นข้อเสนอแนะเชิงนโยบายแก่รัฐต่อไป

บทสรุป

ภูมิทัศน์ของการศึกษาเกี่ยวกับชะกาต ประกอบด้วย ผลกระทบจากชะกาต การจัดการชะกาต การคำนวณชะกาต และความยุติธรรมทางสังคม ซึ่งแสดงให้เห็นว่าโดยหลักการแล้ว ชะกาตสามารถลดความเหลื่อมล้ำและสร้างความยุติธรรมทางสังคมได้ แต่ในการดำเนินงานพบปัญหาและอุปสรรคหลายประการ หากมีการส่งเสริมงานด้านชะกาต การจัดการชะกาตอย่างมีประสิทธิภาพ มีการคำนวณที่ถูกต้อง จะส่งผลต่อการแก้ปัญหาความยากจน การช่วยเหลือคนด้อยโอกาสในสังคม การบริการด้านสุขภาพ และการพัฒนาความสัมพันธ์ของชุมชนทางศาสนา ดังนั้นจึงต้องพยายามศึกษาและวิจัยให้ชะกาตสามารถพัฒนาความยุติธรรมทางสังคมต่อไป

บรรณานุกรม

ภาษาไทย

- กนกวรรณ ยี่หวังเจริญ. แนวการบริหารจัดการ: ผลกระทบเชิงการกระจายรายได้ของระบบชะกาตกับโอกาสของร่างพระราชบัญญัติส่งเสริมกิจการกองทุนชะกาต. กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2555.
- ดูลาซิช สาเมื้อ. การส่งเสริมชะกาตเพื่อสวัสดิการชุมชนขององค์การบริหารส่วนตำบลสะกอม อำเภोजะหวัดสงขลา. ขอนแก่น: มหาวิทยาลัยขอนแก่น, 2554.
- ระบบฐานข้อมูลด้านสังคมและคุณภาพชีวิต. รายได้เฉลี่ยต่อคนต่อเดือน และการเปลี่ยนแปลงของรายได้เฉลี่ย จำแนกตามกลุ่มประชากรตามระดับรายได้ทั่วประเทศ (Quintile by income) ปี พ.ศ. 2531 - 2558 รายปี. (ออนไลน์), 30 ตุลาคม 2560. http://social.nesdb.go.th/SocialStat/tatReport_Final.aspx?reportid=687&template=1R2C&yeartype=M&subcatid=68.
- วิลกินสัน, ริชาร์ด และ พิคเก็ตต์, เคท. ความ(ไม่)เท่าเทียม. แปลโดย สฤณี อาชวานันทกุล. กรุงเทพฯ: โอเพ่นเวิลด์ส พับลิชชิง เฮาส์, 2555.

ศุภชัย สมันตรัฐ. การพัฒนาการบริหารสวัสดิการการชะกาดของชาวไทยมุสลิมจังหวัดสตูล. กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2548.

สติกลิส, โจเซฟ อี. ราคาของความเหลื่อมล้ำ. แปลโดย สถณี อาชวานันทกุล. กรุงเทพฯ: โอเพ่นเวิลด์ส พับลิชชิง เฮาส์, 2556.

สถณี อาชวานันทกุล. ความเหลื่อมล้ำฉบับพกพา. (ออนไลน์), 15 พฤษภาคม 2560 <https://www.goodreads.com/ebooks/download/20655687>.

สุนทร วงศ์หัตถทอง. ระบบชะกาฮ์และการประยุกต์ใช้ในสังคมมุสลิมอำเภอสิงหนคร จังหวัดสงขลา. ปัตตานี:มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์วิทยาเขตปัตตานี, 2548.

อาหะมะ กือโด. ชะกาดธุรกิจและการปฏิบัติของสหกรณ์อิสลามในจังหวัดนราธิวาส. ปัตตานี:มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์วิทยาเขตปัตตานี, 2557.

อุมา แขวงบุญ. การบริหารจัดการชะกาด : กรณีศึกษาชุมชนมุสลิมในกรุงเทพมหานคร. กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยมหิดล, 2553.

ภาษาอังกฤษ

Abdelbaki, Hisham H. "The Impact of Zakat on Poverty and Income Inequality in Bahrain". *Review Integrative Business and Economics Research* 2, 1 (2013): 133-154.

Al Matar, Fatima. "Zakat vs. Taxation: The Issue of Social Justice and Redistribution of Wealth". *European Journal of Business, Economics and Accountancy* 3, 3 (2015): 119-129.

Ali, Isahaque and Hatta, Zulkarnain A. "Zakat as a Poverty Reduction Mechanism Among the Muslim Community: Case Study of Bangladesh, Malaysia, and Indonesia". *International Journal of Business and Management Review* 8, (2014): 59-70.

Amara, Naoual Ben and Atia, Larbi. "Toward the Adoption of a Governance Model in Zakat Foundations: The Case of the Algerian Zakat Fund". *International Journal of Business and Management Review* 4, 2 (2016): 104-118.

Ashraf, Ali and Hassan, M. Kabir. "An Integrated Islamic Poverty Alleviation Model". *Contemporary Islamic finance: Innovations, Applications, and Best Practices*, John Wiley & Sons, Inc. (2013): 223-243.

Etzioni, Amitai. "Socioeconomic Rights: A Dialogue with Islam". *Digest of Middle East Studies*, 22, 2 (2013): 348-360.

- Kochuyt, Thierry. "God, Gifts and Poor People: On Charity in Islam". *Social Compass* 56, 1 (2009): 98–116.
- Latief, Hilman. "Health Provision for the Poor Islamic Aid and the Rise of Charitable Clinics in Indonesia". *South East Asia Research* 18, 3 (2010): 503-553.
- Nanji, Azim. "Zakat Faith and Giving in Muslim Contexts". *The Wiley-Blackwell Companion to Religion and Social Justice*, Blackwell Publishing Ltd. (2012): 319-329.
- Sarea, Adel. "Zakat as a Benchmark to Evaluate Economic Growth: An Alternative Approach". *International Journal of Business and Social Science*. 18, 3 (2012) 242-245.